

Є. В. Синиця, Р. В. Терпиловський

Празька культура

ПРАЗЬКА КУЛЬТУРА — археологічна культура. Датована 5—7 ст. н. е. Її носіями вважають склавинів — одне із племінних об'єднань давніх слов'ян. Пам'ятки П. к. стали відомі наприкінці 19 ст., чимало з них по р. Тетерів (притока Дніпра) в околицях с. [Корчак](#) відкрив [С. Гамченко](#). Наукове осмислення цих матеріалів та їхню ідентифікацію здійснив у 1940-х рр. чеський археолог [І. Борковський](#), який спирався на пам'ятки в околицях Праги (звідси й назва). Під час досліджень у повоєнні роки старожитності П. к. виявлено на значних обшарах північної лісостепової та південної лісової зон Центральної і Східної Європи. Опорні пам'ятки: Корчак, Хотомель (Прип'ятське Полісся), [Зимне](#), Ріпнів (Західна Волинь), *Рашків*, [Бернашівка](#), Лука-Каветчинська (Середнє Подністров'я), [Кодин](#), Могила (нині у складі м. Краків, Польща), Нітра (Словаччина), Бржезно, Розтоки (обидва — Чехія), Мозігкау (м. Дессау, Німеччина).

Пам'ятки П. к. — здебільшого невеликі відкриті селища (одночасно функціонувало 7—10 домогосподарств), поодинокі городища й скарби, ґрунтові та курганні могильники (останні характерні для пізньої фази культури). Житла — чотирикутні заглиблені будівлі площею 15—20 м² із піччю-кам'янкою (або зрідка — глинобитною) в одному з кутів та стінами зрубної або стовпової конструкції. Поховальний обряд — кремація на стороні з наступним похованням решток у невеликій ґрунтовій ямці (в урні чи без), поховання супроводжував простий інвентар, значна частина безінвентарна. Деякі поховання перекриті невеликими насипами (до 10-ти м у діаметрі та 1 м заввишки).

Речовий комплекс представлений здебільшого керамічним посудом (груболіпні, зазвичай неорнаментовані горщики, сковорідки, нечисленні миски), залізними знаряддями праці (наральники, серпи, ножі, теслярський і ковальський інструмент), кістяними (проколки), кам'яними (зернотерки, ливарні форми) та глиняними (пряслиця) виробами. Зброя — залізні наконечники списів, дротиків і стріл; прикраси й деталі одягу — переважно бронзові (інколи залізні та срібні) підвіски, кільця, нашивні бляшки, деталі поясних наборів, фібули. Серед останніх вирізняються т. зв. пальчасті, єдина відома нині форма для виготовлення таких фібул знайдена в комплексі ювелірної майстерні поселення

Бернашівка. Походження П. к. є дискусійним питанням. За уявленнями однієї частини науковців ([В. Баран](#), [І. Винокур](#), [Д. Козак](#) та ін.), її підґрунтям стала специфічна група подністровських пам'яток *черняхівської культури* 2-ї пол. 4 — поч. 5 ст. (типу *Черепин—Теремці*). Натомість [К. Годловський](#), [Р. Терпиловський](#), [М. Щукін](#), [А. Обломський](#) вбачають витоки П. к. насамперед у широкому колі київських (див. [Київська культура](#)) та споріднених з ними пам'яток південної лісової зони Східної Європи. На думку І. Гавритухіна, В. Вергей, О. Єгорейченка, культурна кристалізація П. к. відбулася в межах Прип'ятського Полісся (споріднені з пізньокиївськими пам'ятки типу Острів).

Ареал пам'яток П. к., датованих 5 ст., простягається від Дніпра до Пруту (притока Дунаю) та від Прип'ятського Полісся до середніх течій Південного Бугу і Дністра. Протягом 6 ст. цей ареал значно розширився на захід (Малопольща, Силезія, Словаччина, Чехія) та південний захід (Середнє Подунав'я). На межі 6—7 ст. носії П. к. проникли в межиріччя Ельби й Заале (притока Ельби) та на правобережжя Дунаю. Протягом 2-ї пол. 7 ст. пам'ятки П. к. у різних частинах ареалу еволюціонували в інші старожитності, зокрема на основі їхньої східної частини (Правобережна Україна) склалася *райковецька культура*.

Рекомендована література

1. I. Borkovski. Staroslovanska keramika ve Stredni Europe: Studie k pocatkam slovanske kultur. Praha, 1940;
2. D. Bialeková. Nové včasnosclovanské nálezy z juhozápadného Slovenska // Slovenska archeologia. 1965. T. 2;
3. Баран В. Д. Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. К., 1972;
4. Русанова И. П. Славянские древности VI—IX вв. между Днепром и Западным Бугом // Свод археол. источников. Вып. Е1-25. Москва, 1973;
5. Її ж. Славянские древности VI—VII вв. Москва, 1976;
6. K. Godłowski. Z badań nad zagadnieniem rozprzestrzenienia Słowian w V—VII w. n. e. Kraków, 1979;
7. Щукін М. Б. О трех путях археологического поиска предков раннеисторических славян: Перспективы третьего пути // Археол. сб. Государственного Эрмитажа. Вып. 28. Ленинград, 1987;
8. Баран В. Д. Пражская культура Поднепровья (по материалам поселения у с. Рашков). К., 1988;
9. M. Parczewski. U źródeł Słowiańszczyzny // Słowianie w Europie wczesniejszego średniowiecza. Warszawa, 1998;
10. Терпиловський Р. Славяне Поднепровья в первой половине I тысячелетия н. э. Люблин, 2004;
11. Гавритухин И. О. Понятие пражской культуры // Труды Государственного Эрмитажа. Т. 49. Санкт-Петербург, 2009;

12. Филипчук А. Чи існувала прикарпатська прабатьківщина слов'ян // *Studia historia*. 2018. Вип. 2;
13. Войтюк О. П., Прищепя Б. А. Дослідження поселення празько-корчацької культури у місті Рівному // *Археологія і давня історія України*. 2021. Вип. 3.

Бібліографічний опис:

Празька культура / Є. В. Синиця, Р. В. Терпиловський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890247>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).